

SMR:s syn på utvecklingssamarbete

SMR tror att utvecklingssamarbete bäst sker utifrån en stabil grund och en tydlig identitet. För SMR är det vår värdegrund som inspirerar och vägleder oss när vi försöker förstå hur utveckling sker och vad vår roll är i arbetet för en försonad och rättvis värld.

SMR har som en av Sidas ramorganisationer till uppgift att förmedla offentliga medel till medlemsorganisationernas utvecklingssamarbete. Vår vision, värdegrund, övergripande mål och vår syn på utveckling är grunden för hur vi tolkar detta förmedlingsuppdrag. Vårt arbete styrs och påverkas också bland annat av de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter och Sveriges politik för global utveckling (PGU), samt de direktiv och riktlinjer som UD och Sida anger. Sidas mål för stödet till enskilda organisationer är det som tydligast formar förutsättningarna för bidragsförmedlingen.

Här vill vi beskriva de förhållningssätt som vägleder vårt stöd till medlemsorganisationerna och deras utvecklingssamarbete, oavsett om det gäller insatser i Sverige eller i samarbetsländer. Vi börjar med att beskriva SMRs syn på utveckling. Sedan fördjupar vi oss i fyra viktiga perspektiv som vi utgår från i vårt arbete med utveckling. Dessa perspektiv är rättighetsperspektivet, det civila samhällets roll, ömsesidighet och lärande.

Utvecklingssyn och -perspektiv

Utveckling – vare sig det handlar om samhällen, organisationer eller enskilda individer – är en ständigt pågående process. Överallt pågår denna förändring, också då ingen utomstående individ eller organisation ingriper och påverkar utvecklingen genom projekt och aktiviteter. Alla utvecklingsinsatser är därför ingrepp i redan pågående utvecklingsprocesser, vilket gör det väldigt viktigt att förstå det sammanhang som en insats kommer in i. Det är också viktigt att se att utvecklingen aldrig är linjär och att den därför är svår att förutsäga och styra.

Fattigdom och utsatthet är de huvudproblem som vi vill åtgärda genom utveckling. Detta berör hela samhällen och människors livssituation i sin helhet, både inre och yttre aspekter. På samma sätt handlar utveckling om hela människan och hela det samhälle som hon lever i. Drivkraften för varaktig förändring kommer alltid inifrån. Därför kräver god utveckling att människor får ett värde och en mening med sin tillvaro, rättigheter och möjlighet att påverka sina liv. Tillit och förtroende är också centralt för god utveckling, vilket pekar på vikten av goda relationer som en av utvecklingens grundförutsättningar.

Utvecklings- och kommunikationsinsatser är aldrig neutrala. Tvärtom så är alla insatser som syftar till förändring färgade av underliggande värderingar. Ofta finns dessa värderingar med på ett omedvetet sätt i planering och verkställande av kommunikations- och utvecklingsinsatser. Det kan skapa problem, inte minst i mötet med samhällen, organisationer eller individer som helt eller delvis utgår från andra värderingar. Mot denna bakgrund menar Svenska missionsrådet att det är mycket viktigt att vara medveten om vilken värdegrund det egna utvecklingssamarbetet bygger på.

Utifrån denna syn formas SMRs verksamhet för ökad kapacitet och kvalitet i medlemsorganisationernas utvecklingssamarbete. För att ytterligare förtydliga hur SMR önskar att utvecklingssamarbetet utformas anger vi nedan några perspektiv som ska genomsyra utvecklingssamarbetet.

Ett rättighetsperspektiv på utvecklingssamarbete

Det utvecklingssamarbete som SMR stödjer och är en del av ska genomsyras av ett rättighetsperspektiv. Rättighetsperspektivet utgår från de mänskliga rättigheterna som en allmängiltig och allmänmänsklig moralisk grund med skydd i internationella juridiska regelverk. Tillsammans med de fattigas perspektiv är rättighetsperspektivet grunden i Sveriges politik för global utveckling, PGU, som styr det svenska utvecklingssamarbetet.

Varje människa har ett unikt och okränkbart värde. Människans unika värde är helt oberoende av alla yttre skillnader så som ålder, kön, social status, etnisk, kulturell, religiös tillhörighet, funktionshinder eller sexuell läggning. Det är grundat i Guds kärlek och tillkommer alla utan någon som helst rangordning. Varje brott mot de mänskliga rättigheterna innebär en kränkning av detta värde och är därmed ett brott mot Guds vilja. Arbetet för mänskliga rättigheter och rättvisa är en central uppgift för kyrkan, både lokalt, nationellt och internationellt.

Alla rättigheter till alla

De mänskliga rättigheterna tillkommer alla människor utan åtskillnad, de är universella. De är också inbördes beroende av varandra och går inte att rangordna efter vilka som är viktigast, de är odelbara. Medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har alla samma status. Därför är utgångspunkten och målet alla rättigheter till alla, när vi talar om ett rättighetsperspektiv på utveckling. Principen om att inte diskriminera ska vara vägledande i alla utvecklings- och kommunikationsinsatser.

Rättigheter förutsätter skyldigheter

När vi talar om mänskliga rättigheter är det individens rättigheter och statens skyldigheter som står i fokus. Grunden i det internationella systemet för

mänskliga rättigheter utgörs av olika deklARATIONER och konventioner som syftar till att reglera förhållandet mellan stat och individ. Medan en deklARATION kan ses som en politisk viljeyttring är en konvention också juridiskt bindande för den stat som valt att tillträda den. Både internationella och nationella regelverk och system till skydd för mänskliga rättigheter är viktiga och naturliga instrument för att åstadkomma förändring. Rättighetsperspektivet innebär att staten ses som ytterst ansvarig för att respektera, skydda och uppfylla de mänskliga rättigheterna. En viktig del i det utvecklingssamarbete som SMR stödjer och är en del av, bör därför vara att påverka och utkräva ansvar av stat och myndigheter.

Detta innebär inte att andra aktörer går fria från ansvar eller att dessa inte har några skyldigheter. Diskriminering och handlingar som kränker eller begränsar individens rättigheter förekommer på alla nivåer i samhället, inom familjen, i kyrkan, i skolan, i arbetslivet. I vår globaliserade värld påverkar livsmönster och politiska beslut i en del av världen möjligheterna för människor att få sina rättigheter tillgodosedda i en annan del av världen. Vi behöver därför i planeringen av utvecklings- och kommunikationsinsatser också identifiera andra ansvariga aktörer och försöka påverka deras värderingar, attityder och beteenden för att människors rättigheter ska uppfyllas.

Aktörer i stället för mottagare

Rättighetsperspektivet innebär att se på de människor som berörs av en utvecklingsinsats som aktörer i insatsen och inte som mottagare av den. Enligt PGU innebär ett rättighetsperspektiv på utveckling att individen ses som subjekt och bärare av rättigheter snarare än som objekt och föremål för åtgärder. Utsatta människor har både rätt och förmåga att delta i och forma sin egen utveckling. Rättighetsperspektivet innebär att vi måste forma utvecklingssamarbetet utifrån de utsatta människors perspektiv vars livsvillkor en insats avser att förändra. Det utvecklingssamarbete som SMR stödjer och är en del av ska kännetecknas av att utsatta människor stärks i sin förmåga att själva använda, försvara och utkräva sina rättigheter så att de blir nyckelaktörer i sin egen utveckling.

Det civila samhällets roll i utvecklingssamarbete

Ett viktigt mål för Sidas stöd till enskilda organisationer är att stärka det civila samhället och dess roll i utvecklingssamarbete. Att stärka det civila samhället innebär för SMR att skapa förutsättningar för organisering och att utveckla organisationer eller lokala grupper där människor kommer samman för att uppnå gemensamma mål. Det kan handla om organisationen i Sverige eller samarbetslandet, eller de grupper som dessa relaterar till.

Människan är skapad till gemenskap och vi är alla ömsesidigt beroende av varandra. Kyrkan är en manifestation av denna gemenskap där gränsöverskridande relationer utvecklas i församlingar och kristna organisationer lokalt. Som aktörer i det civila samhället har kyrkor och kristna organisationer en viktig roll att spela i samhällsutvecklingen. Genom att vara en plats för möten

mellan människor med olika bakgrund, där respekt och tillit får växa skapas förutsättningar för försoning och fredlig konfliktlösning. När förtroende och ömsesidig förståelse skapas i relationerna mellan människor uppstår ett socialt kapital som är avgörande för att bygga ett fredligt och demokratiskt samhälle. I gemenskapen med andra lär sig människor att samarbeta och att dela ansvaret för kollektiva beslut. På så sätt fostras människor till demokratiska värderingar, solidaritet och medborgaranda.

Fyra områden som beskriver det civila samhällets roll

Det civila samhällets roll kan se olika ut i olika samhällen och sammanhang. En viktig roll är att vara en motvikt till staten, att ställa krav på dess maktutövning och att mänskliga rättigheter respekteras. Beroende på situation och sammanhang, kan det civila samhället ta på sig rollen av att utmana, påverka eller att samverka med statsmakten. I det utvecklingssamarbete som SMR stödjer är det viktigt att analysera de samarbetande organisationernas roller som aktörer i det civila samhället.

Samtidigt som organisationer kan ha olika roller i olika sammanhang har SMR identifierat fyra områden som bör vara utmärkande för det civila samhällets roll i utvecklingssamarbete. Dessa områden omfattar också de centrala delarna i rättighetsperspektivet. De antas bidra till en bestående utveckling och är därmed också ett uttryck för SMRs utvecklingssyn. De fyra områdena är inkludering, delaktighet, påverkan och samarbete.

Inkludering handlar om förmågan att nå ut till och omfatta de mest utsatta grupperna i samhället. Det handlar också om förmågan att vara en mötesplats där förtroende och respekt skapas mellan människor med olika sociala, kulturella och etniska bakgrunder. En insats bör alltid sträva efter att inkludera olika grupper i samhället och att främja respekten för allas lika värde och rättigheter.

Delaktighet handlar om förmågan att vara öppen och demokratisk och låta medlemmarna ha inflytande över organisationen och dess verksamhet. Det handlar om att människor som berörs av en insats är delaktiga i planering, genomförande och uppföljning av insatsen. Att dessa får insyn, inflytande och medbestämmande i den verksamhet som berör dem.

Påverkan handlar om förmågan att fungera som en plattform för människor att tillsammans påverka utvecklingen och förändra sina livsvillkor. Det kan ske på olika sätt, men utgångspunkten är människors organisering och stärkta förmåga att enskilt och i samarbete med andra påverka sina liv och utkräva sina rättigheter.

Samarbete handlar om förmågan att bygga nätverk och söka strategiska samarbeten. Det civila samhällets potential att bidra till samhällsutvecklingen ligger i att människor kommer samman och samarbetar för att nå gemensamma mål. För att kunna åstadkomma förändring krävs ofta också att organisationer

och grupper inom det civila samhället arbetar tillsammans sinsemellan och med andra samhällsaktörer.

Ömsesidighet i utvecklingsamarbete

SMRs medlemsorganisationer har tillsammans ett mycket stort nätverk av kontakter runt om i världen. I folkrörelsetraditionen ligger en öppenhet att samarbeta med alla av god vilja och en strävan efter att gemensamt ta ansvar. För SMR är det viktigt att vi ser varandras specifika värde och de särskilda behov och gåvor vi alla har.

Långsiktighet i relationer

Utvecklingsamarbete är ett samarbete mellan två eller fler aktörer för att förändra livsvillkoren för utsatta grupper i samhället. Relationen mellan aktörerna mår bra av att alla har en tydlig identitet. Roller och ansvar ska vara jämnt fördelade i samarbetet. De långvariga relationer som finns i SMRs nätverk vittnar om trohet och uthållighet. Det är inte den senaste trenden som avgör valet av samarbetsrelationer, utan det djupa engagemang som vuxit fram över lång tid. I utvecklingsamarbete är alla parter delägare och medaktörer som investerar tid och resurser i arbetet för en positiv förändring. Sund planering och genomförande av utvecklings- och kommunikationsinsatser strävar efter att skapa och bevara lokalt ägande. Ett lokalt ägande uppmuntrar till ansvar och delaktighet. De som ska samarbeta behöver också lita på varandra. Att vara och leva med varandra i en nära dialog, är en del av att lära sig lita på och förstå varandra.

Planerad kommunikation

Ömsesidighet är inget som bara händer. Aktörer som noga kommer överens om hur dialogen kring det gemensamma arbetet ska leva, gör en viktig investering tillsammans med dem vars livsvillkor man vill förbättra. Goda relationer och bra kommunikation bidrar till att uppfylla målen och ger bättre förutsättningar för att lära tillsammans. En öppen, medveten och planerad kommunikation är då både ett förhållningssätt och en metod för att vi ska kunna genomföra vårt utvecklingsamarbete effektivt och med god kvalitet.

Tillsammans för rättvisa

Arbete för utveckling gäller inte bara insatser i låginkomstländer. I utvecklingsamarbetet ingår att samordna kommunikationsarbetet tillsammans med och gentemot beslutsfattare, producenter och konsumenter både lokalt och globalt, i Sverige och i samarbetsländer.

I dagens värld utvecklas fler och fler internationella relationer, mellan individer och mellan organisationer. Det är en utmaning för oss alla att koppla samman de internationella och de nationella relationerna inom våra verksamheter. Mötet mellan världar och utbytet av erfarenheter berikar. För SMR betyder det att

utvecklings- och kommunikationsinsatser bör kunna vara del av en strategi med ett gemensamt mål, vare sig verksamheten bedrivs i Sverige eller på annan plats i världen. De organisationer som samarbetar kan då ta ett mer medvetet ansvar i sina respektive sammanhang. Det skapar möjligheter för varaktig utveckling och att utsatta människor kan förbättra sina levnadsvillkor.

Lärande i utvecklingssamarbete

SMR vill att allt utvecklingssamarbete ska präglas av lärande. Det ställer stora krav på att organisationerna är öppna, formbara och lyhörda i mötet med människor och situationer. Det kräver utrymme och metoder för reflektion, anpassning och en öppen och medveten kommunikation. Detta bygger på uppfattningen att utveckling inte är en process som är förutsägbar. I utvecklingssamarbetet behöver organisationerna förstå och utgå från den unika utvecklingsprocess och det sammanhang de är del av.

Mekanismer för lärande

Genom att reflektera kring egna erfarenheter och vad som händer i omvärlden lär organisationen känna sin förmåga och sina möjligheter att genomföra det man planerat. Om organisationerna är medvetna om sin förmåga kan de anpassa och planera sin verksamhet bättre. De kan också mer medvetet söka nya samarbeten och utveckla sin kapacitet för att klara av det de vill göra. Förutsättningen för lärande är att man medvetet identifierar lärdomarna och beskriver dem så att de går att använda för att förändra och förbättra framtida planer och handlingar. Lärande innebär att samla information och att utveckla kunskap. Men det handlar också om förmågan att göra något med detta i praktiken. Lärande är alltså inte bara ett paket med information utan en process som leder till en märkbar förändring. Därför ska vi systematiskt och medvetet använda planerings-, uppföljnings- och utvärderingsmetoder i vår verksamhet. Det ökar vårt lärande och höjer kvaliteten på utvecklings- och kommunikationsinsatsen.

Resultatredovisning

Resultatredovisning är den samlade berättelsen om hur och i vilken grad aktörerna nått sina mål, vad som har hänt i verksamheten och vad man lärt sig för framtiden. För att kunna visa goda resultat behöver aktörerna systematiskt ta tid till reflektion och avstämning.

Vi anser att den här redovisningen är viktig för alla de aktörer som varit med och bidragit till insatsen. Det gäller den svenska myndigheten Sida, eventuellt övriga givarorganisationer och SMR, såväl som alla de aktörer som varit med och deltagit eller nåtts av insatsen lokalt. Det är viktigt att sprida kunskapen om vad som har uppnåtts eller inte uppnåtts, slutsatserna av lärandet och vad målgruppen berättar om sin situation efter insatsen. På så sätt blir resultatet känt och angeläget för allt fler organisationer och individer. Rapporteringen till Sida är en viktig, men ändå bara liten del av behovet av resultatredovisning.

Det finns en mängd metoder som en organisation kan använda för att hantera krav på ansvarsskyldighet och skapa trovärdighet. Förtroende uppstår när människor uppfattar att de metoder som används i verksamheten är relevanta och bidrar till att uppnå verksamhetens mål.

Sammanfattning

Det utvecklingssamarbete som SMR stödjer och är en del av genomsyras av ett rättighetsperspektiv. Det innebär att alla utvecklings- och kommunikationsinsatser formas utifrån de utsatta människors perspektiv vars livsvillkor en insats avser att förändra. Principen om att inte diskriminera är vägledande och en viktig del i insatserna är att påverka och utkräva ansvar av stat, myndigheter och andra relevanta aktörer.

Utvecklingssamarbetet utgår från en analys av och förståelse för de samarbetande organisationernas roller som aktörer i det civila samhället. Inkludering, delaktighet, påverkan och samarbete är utmärkande för den roll som det civila samhället spelar i utvecklingssamarbete.

Utvecklingssamarbetet bygger på ömsesidiga och långsiktiga relationer. I planering, genomförande och utvärdering av utvecklings- och kommunikationsinsatser är det önskvärt att många olika organisationer, individer och nätverk är delägare och medaktörer. En medveten och planerad kommunikation bidrar både till relationerna och till det konkreta resultatet av verksamheten.

Utvecklingssamarbetet präglas av lärande. Det innebär att de aktörer som deltar har metoder och kapacitet att tillsammans planera, följa upp, utvärdera, dokumentera och redovisa resultat i sin verksamhet.